

April, 2022

En vårbudget för stabilitet i kristid

TCO:s förslag för att förbättra arbetsmarknadens utvecklingskraft och människors förmåga att bruka sin bästa förmåga.

Kontakt

TCO Karin Pilsäter
karin.pilsater@tco.se

Innehållsförteckning

En vårbudget för stabilitet i kristid	4
Finanspolitikens ram	5
Arbetsmarknad, kompetensförsörjning, omställning	5
Trygghetssystem för omställning	7
Säkra välfärdens finansiering	8
En bred skattereform	9
Sverige i Europa och världen	10

En vårbudget för stabilitet i kristid

Pandemins förlamande effekter på människan och ekonomin hade knappt börjat släppa sitt tag, gränser öppnats och hjulen börjat snurra fortare. De stora mängderna uppskjuten verksamhet inom vård och omsorg att ta i kapp, liksom kraven på att skapa bättre förutsättningar för dess medarbetare att utföra arbetet är en fortsatt stor uppgift. Kompetensförsörjningen är en stor utmaning såväl inom näringslivet som välfärden. Samtidigt kan ingen blåsa faran över, nya vågor virus kan komma.

Rysslands krig mot Ukraina är en tragedi med förödande humanitära konsekvenser. Det säkerhetspolitiska läget för Sverige och övriga Europa har radikalt förändrats på mycket kort tid.

Samtidigt finns en stor osäkerhet om hur den säkerhetspolitiska krisen kommer att påverka de samhällsekonomiska förutsättningarna på så breda områden som den allmänna internationella konjunkturen, världshandelssituationen, inflationsutvecklingen internationellt och nationellt, konsekvenser på olika branscher, utveckling av arbetslösheten med flera faktorer. Det råder också stor osäkerhet kring flyktmottagandet. Hur snabbt och i vilken omfattning kommer människor att komma till Sverige och därmed de följande behoven av boende, skola, vård, liksom insatser för snabb etablering på arbetsmarknaden. Verksamheter som i många fall redan är ytterst hårt ansträngda får en snabbt växande uppgift att hantera.

Det råder en bred politisk enighet om att den svenska försvarsförmågan behöver ökas långt utöver vad som ligger i tidigare beslut. Även detta kommer förändra förutsättningarna för finanspolitiken.

Det säkerhetspolitiska läget såväl som pandemin kommer att medföra att det råder stor osäkerhet om den ekonomiska utvecklingen på både kort och lång sikt. Säkert är dock att de svårigheter som finns med kompetensförsörjning såväl i näringsliv som välfärd snarast kommer att skärpas, behoven av omställning och utveckling öka och resurser för att finansiera offentliga åtaganden vara knappa.

Det är i denna kontext TCO för fram ett antal viktiga reformområden för att förbättra arbetsmarknadens utvecklingskraft och människors möjligheter att bruka sin bästa förmåga liksom förutsättningar för välfärdens finansiering i en situation där de ekonomiska och personella förutsättningarna återigen kan komma att sättas i stor press. Allt reformarbete ska ske utifrån att stärka kvinnors såväl som mäns möjligheter.

Therese Svanström
Ordförande, TCO

Finanspolitikens ram

Den ekonomiska krisen i pandemins spår föranledde exceptionellt stora krisinsatser. Det visade att svensk ekonomi står väldigt stark, inte minst de offentliga finanserna som klarat helt extraordinära insatser utan att statskulden växt utanför ramen för det finanspolitiska ramverket.

Konjunkturinstitutets rapport om långsiktigt hållbara offentliga finanser visar att det finns utrymme för införande av ett balansmål för det offentliga sparandet. En sådan ändring medför dock endast att cirka 20 miljarder kronor årligen frigörs och utgör därför inte någon universallösning för finansiering av utgiftsökningar, investeringar eller skattesänkningar.

Samtidigt baseras den långsiktiga hållbarheten i hög grad på att människor är fortsatt friska och förlänger sitt arbetsliv. Det ekonomiska utrymme som en sänkning av nivån på överskottsmålet skulle leda till bör i så fall i hög grad användas för att förbättra förutsättningarna för ett längre arbetsliv, exempelvis genom satsningar för bättre kompetensutveckling.

En helt central fråga i sammanhanget är trovärdigheten för den svenska finanspolitiken och att det finanspolitiska ramverket har en bred förankring.

- TCO anser att det krävs bred politisk enighet om att tidigarelägga omprövningen av överskottsmålet från 2025 till 2023 för att så ska ske.

Arbetsmarknad, kompetensförsörjning, omställning

Fortsatt förbättrat läge på arbetsmarknaden

Läget på arbetsmarknaden har fortsatt att förbättras. Återhämtningen är mycket tydlig och arbetslösheten är nu lägre än innan pandemin. Trots en viss förbättring är dock antalet långtidsarbetslösa fortsatt mycket högt. Läget är särskilt bekymmersamt för de arbetssökande som varit utan arbete mer än 24 månader – en grupp som hittills inte gynnats av återhämtningen på arbetsmarknaden. Bland dessa finns en hög andel utrikes födda kvinnor.

Efterfrågan på personal är på rekordnivåer och bristen på arbetskraft har stigit historiskt snabbt. Återhämtningen på arbetsmarknaden (och i ekonomin) efter de branta fallen under pandemins inledning är således mycket tydlig. Innan den ryska invasionen av Ukraina rådde det stor enighet bland prognosmakare om att arbetsmarknaden kommer att fortsätta att utvecklas starkt även framåt.

Brist på arbetskraft är negativt för samhällsekonomin. Det begränsar utvecklingen av både sysselsättningen och tillväxten i ekonomin och därmed även möjligheterna att finansiera och utveckla välfärden. Brist på arbetskraft är även negativt för arbetsmiljön för de yrkesverksamma. I förlängningen kan brist på arbetskraft även leda till ökad arbetslöshet och risk för stagflationsutveckling.

Arbetsmarknadspolitik med ännu mer fokus på utbildningsinsatser

Den starka utvecklingen på men samtidigt fortsatt tudelade arbetsmarknaden med många långtidsarbetslösa understryker vikten av att

arbetsmarknadspolitiken får ytterligare fokus på utbildningsinsatser. Dels för att underlätta arbetsgivarnas rekryteringsbehov, dels för att trycka tillbaka långtidsarbetslösheten som annars kan riskera att kvarbli långsiktigt på en högre nivå än innan pandemin. Arbetsmarknadspolitiken måste också vara utformad så att kvinnor ges samma möjligheter som män till stöd.

- Utöka Arbetsförmedlingens möjligheter att anvisa arbetslösa till reguljär utbildning såväl inom Komvux, yrkesvux, yrkeshögskola som högskola. Öka även antalet som deltar i arbetsmarknadsutbildning och fokusera utbildningarna ytterligare mot yrken och kompetenser där det är brist på arbetskraft.
- Ge Arbetsförmedlingen tillräckliga anslag för sina uppdrag och bättre planeringsförutsättningar avseende ekonomin än idag.

Omställningsstudiestödet centralt – men det förutsätter ett förändrat utbildningsutbud

Bättre möjligheter till utbildning, omställning och vidareutbildning genom hela arbetslivet är helt avgörande för såväl samhällsekonomin som för enskilda företags och individers utveckling och har länge varit TCO:s högst prioriterade fråga. Det är också en av nycklarna till att klara såväl digitalisering, välfärdens personalförsörjning som grön omställning och ger fler möjlighet att arbeta längre.

Partsöverenskommelsens omställningsstudiestöd är därmed helt centralt för Sveriges framtida omställningsförmåga och något som TCO varmt välkomnar. Omställningsstudiestödet är en lösning på det absolut största hindret för vidareutbildning – möjligheten till studiefinansiering mitt i livet. Men omställningsstudiestödet kommer också att öka efterfrågan på vidareutbildning och därmed ställa helt nya krav på utbildningsutbudet. För att omställningsstudiestödet ska bli den stora trygghets- och frihetsreform som är tänkt krävs att det finns ett relevant utbildningsutbud för yrkesverksamma.

- TCO vill se ett omställningsuppdrag – att högskolan får ett tydligt uppdrag och resurser att utöka utbildningsutbudet för yrkesverksamma.

Arbetsmiljöförbättringar för kompetensförsörjning

För såväl näringsliv som välfärdstjänster är arbetskrafts- och kompetensbrist ett mycket stort och växande hinder.

För att klara personalförsörjningen inom välfärdens bristyrken krävs att arbetsmiljön kraftigt förbättras. En hållbar arbetsmiljö dit fler kollegor med rätt kompetens söker sig och vill stanna, är en förutsättning för framtida hög kvalitet i våra välfärdstjänster.

Välfärdens bristyrken utgörs till stor del av kvinnodominerade yrkesgrupper varför arbetsmiljöförbättringar för ett hållbart arbetsliv är viktiga även ur ett jämställdhetsperspektiv.

Brister i arbetsmiljön medför stora samhällskostnader. Utöver monetära kostnader medför den arbetsrelaterade ohälsan ett stort fysiskt och psykiskt lidande både för den som drabbas och för dennes omgivning.

Inom flera välfärdsområden var arbetsmiljön ansträngd redan före pandemin. Under pandemin har situationen blivit än mer ohållbar, speciellt inom vården där många under alltför lång tid inte fått nödvändig återhämtning. Samtidigt väntar exempelvis en vårdskuld som byggts upp då många insatser skjutits fram. Nu ser vi också hur kriget i Ukraina leder till en högre arbetsbelastning i stora delar av offentlig sektor, till exempel bygger flera myndigheter snabbt upp en högre kapacitet för att möta behoven hos vuxna och barn som flyr för sina liv.

För en förbättrad arbetsmiljö och säkrad kompetensförsörjning krävs aktivt arbete på ledningsnivå. Arbetsrelaterad ohälsa ska förebyggas och när sjukskrivningar är ett faktum så krävs effektiv rehabilitering så att återgången till arbetet blir så snabb som möjligt.

Trygghetssystem för omställning

De allmänna trygghetssystemen syftar både till att ge inkomsttrygghet vid sjukdom eller arbetslöshet och till att ge förutsättningar för omställning för att säkerställa att kompetens och erfarenhet tas tillvara. Pensionssystemet syftar till att utifrån livsinkomsten ge trygga ekonomiska förhållanden efter arbetslivets slut. Fokus på inkomsttrygghet och kompetensförsörjning är centralt för att säkerställa de allmänna trygghetssystemens legitimitet även bland dem med högre inkomster och högre utbildning och deras vilja att bidra till de allmänna systemen genom avgifter och skatter.

Arbetslöshetsförsäkring för tjänstemän

Arbetslöshetsförsäkringen behöver utformas så att rörlighet och jobbyten främjas. Arbetslöshetsförsäkringen behöver reformeras så att den omfattar fler och täcker mer, med bredare kvalifikationsregler och högre tak. De högre taken och breddningen under 2020–2022 är värdefulla men arbetslöshetsförsäkringen behöver en långsiktig reform. Annars äventyras både inkomsttryggheten, omställningsförmågan och kompetensförsörjningen. En arbetslöshetsförsäkring för omställning måste täcka även tjänstemännens behov genom att taket för ersättningen permanent höjs.

- TCO anser att det är helt centralt att taket för ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen varaktigt har en rimlig nivå.

Sjukförsäkring för återgång i arbetsliv

I sjukförsäkringen har inkomstbortfallsprincipen nyligen stärkts genom att taket från den 1 januari 2022 höjts till 10 prisbasbelopp, något TCO har efterfrågat. Fokus måste nu vara på att fler sjukskrivna ska få rehabilitering tidigare så att fler kommer tillbaka i arbete och kompetens tas tillvara. De som inte har möjlighet att gå tillbaka till sitt arbete ska få möjlighet att ställa om till annat arbete. TCO vill därför att se reformer som stärker det förebyggande arbetet och rehabiliteringen i sjukförsäkringen. Utredningsförslag kring detta finns.

- Arbetsgivarens drivkrafter för återgång måste öka, Försäkringskassan mer aktiv genom att klarlägga rehabiliteringsbehov inom 60 dagar och reglerna i sjukförsäkringen bli mer flexibla så att fler kan fullfölja rehabilitering där kompetens och erfarenhet tas tillvara. Genomför utredningsförslag på regeringens bord.

Det behöver löna sig att arbeta för sin pension

Dagens allmänna pensionsystem, som är generellt, könsneutralt och åtskilt från statsbudgeten uppfyller högt ställda krav på stabilitet, förutsägbarhet och legitimitet. Pensionsgruppens arbete och beslutsmandat innebär att systemet grundas på breda politiska överenskommelser. Det är viktigt för långsiktigheten och förutsägbarheten för individen.

Men på grund av ökningen i förväntad livslängd behöver det samlade pensionskapitalet räcka under längre tid. Därigenom blir den månadsvis utbetalade pensionen lägre. För att arbete ska löna sig för pensionen, nu och i framtiden, behöver de inkomstrelaterade delarna i pensionssystemet få mer genomslag. Samtidigt behöver grundskyddet vara tillräckligt för att garantera en skälig levnadsstandard för pensionärerna.

- Pensionsavgiften behöver därför höjas från dagens 17,21 till 18,5 procent av inkomsten och avgiftshöjningen finansieras på sätt som bevarar pensionsystemets autonomi, det vill säga inte via årligen beslutade budgetanslag.
- Samtidigt behövs satsningar på arbetsmiljön och på möjligheterna till kompetensutveckling, vidareutbildning och omställning, för att så många som möjligt ska kunna, vilja och orka förlänga sitt arbetsliv på ett hållbart sätt och därigenom höja sin pension.
- Tillägg till pensionen utanför systemet, som finansieras via budgetanslag, minskar pensionsystemets autonomi, stabilitet och förutsägbarhet. Ett nytt tillägg som skapar en osäkerhet om ifall arbete lönar sig för pensionen riskerar också att få negativ effekt på individens beslut i valet mellan att arbeta längre eller att gå i pension tidigare. Därför säger TCO nej till sådan pensionspolitik.

Säkra välfärdens finansiering

Utvecklingen under pandemin, där kommuner och regioner vid ett mycket stort antal tillfällen fått olika typer av extra pengar, generella såväl som riktade mot väldigt disparata verksamheter visar på behovet av att i stället införa ett system med förutsägbara och långsiktiga ekonomiska förutsättningar. Stora överskott som inte gått att använda på ett rationellt sätt leder till bristande förtroende från såväl medborgare som anställda i välfärden.

Kommuner och regioner behöver besked nu om planeringsförutsättningar för ekonomin för 2023 liksom för åren som kommer därefter.

Regeringens välfärdskommission, som lämnade sin slutrapport i december 2021 har förslag om en översyn som kan leda till ett minskat antal riktade statsbidrag. Det är bra men helt otillräckligt.

Det behöver genomföras en statsbidragsreform där mängden riktade och tillfälliga statsbidrag kraftigt reduceras till förmån för generella statsbidrag eller statsbidrag som ges sektorsvis utan detaljstyrning.

För att skapa långsiktigt förutsägbara planeringsförutsättningar för utbildning, vård och omsorg behöver också relationen mellan stat och kommuner förändras så att staten tar hela det ekonomiska ansvaret för förändringar i kommunsektorns skatteinkomster som uppstår på grund av konjunkturväxlingar. Likaså behöver staten ta ansvar för ej förutsägbara eller extraordinära kostnader, såsom de extra kostnader som även fortsatt kan uppstå på grund av pandemin eller ett omfattande flyktingmottagande.

Däremot behöver varken kommuner, regioner eller välfärdens alla anställda att förslag och löften om nya specialriktade och kortsiktiga statsbidrag staplas på varandra.

- TCO anser att det behövs en bred reformering av välfärdens finansiering som ger kommuner och regioner långsiktigt stabila planeringsförutsättningar. Reformen behöver därför omfatta statsbidragens utformning, skatteutjämningsystemet samt relationen mellan stat och kommun i det finanspolitiska ramverket.
- Statsbidragsnivån bör slås fast inte bara för nästkommande år, utan för hela treårsperioden, i budgetpropositionen. Detta bör aviseras redan i vårpropositionen.

En bred skattereform

TCO har länge arbetat för en bred skattereform.

Skattepolitikens utformning har under många år i stället i hög grad bestått av enskilda skatteförändringar, så även de senaste åren. Olika åtgärder även på skatteområdet kan ha varit befogade under pandemin men riskerar alltid att bli fasta inslag.

Sverige behöver en bredare och samlad skattereform syftande till en struktur på skattepolitiken som bättre gynnar jobb och växande företag för att därmed långsiktigt finansiera välfärden. Det ska löna sig bättre att utbilda sig och ta ansvar. Internationalisering, digitalisering, omställning till en mer hållbar ekonomi ställer nya krav på utformning av ett robust skattesystem som leder till såväl konkurrenskraft som god och stabil finansiering av välfärd.

En förutsättning för en skattereform är att det finns ett gediget och genomarbetat underlag för politiken att ta ställning till. Därför anser TCO att en expertutredning bör tillsättas nu, i syfte att skapa ett genomarbetat underlag för en kommande bred skattereform. Utgångspunkten för detta bör vara att utgå från oförändrad skattekvot och i stället utarbeta underlag för skattesystemets struktur.

Resultatet av en sådan utredning kan ligga till grund för kommande breda överläggningar om skattesystemet.

- TCO anser att det bör tillsättas en expertutredning, med tillräckliga resurser, för att kunna ta fram underlaget för en bred skattereform.

Sverige i Europa och världen

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige är helt avhängig utvecklingen i övriga EU. Många medlemsländer upplever liknande utmaningar på arbetsmarknaden, som exempelvis brist på arbetskraft och kompetens.

Viktiga åtgärder för att stärka Europas konkurrenskraft och påskynda klimatomställningen innefattar fortsatt utveckling av den inre marknaden samt insatser för att stärka den globala handeln och främja hållbara värdekedjor. Därför är det också av största vikt att de diskussioner som i ljuset av pandemin och det försämrade säkerhetsläget förs kring stärkt motståndskraft och strategisk autonomi, inte leder protektionism.

För att säkra kompetensförsörjningen i Europa behövs satsningar på nationella omställningssystem i medlemsländerna, liksom reformer för jämställda arbetsmarknader, i form av exempelvis utbyggd barn- och äldreomsorg samt förändringar i skattesystem. Likaså behöver den fria rörligheten för arbetstagare åter komma i gång efter pandemin, och åtgärder bör vidtas så att länderna i EU och Norden samordnar eventuella inreserestriktioner vid framtida kriser.

Den gemensamma återhämtningsfonden och medlemsländernas återhämtningsplaner kan spela en viktig roll för konkurrenskraft och omställning, förutsatt att rätt investeringar och reformer prioriteras. Reformerna bör följas upp effektivt inom ramen för den europeiska terminen. Här är exempelvis EU-målet om att 60 procent av befolkningen årligen ska delta i vidareutbildning en viktig måttstock.

Sverige bör vidare agera för att värna den svenska partsmodellen och verka för att EU bidrar till att bygga kapacitet för stärkt partssamverkan i medlemsländerna.

- Sverige ska ta en aktiv och pådrivande roll i ett gemensamt arbete för ekonomisk utveckling och arbetsliv i EU.

TCO

TCO är en partipolitiskt fristående centralorganisation som består av 12 fackförbund som tillsammans organiserar drygt 1,2 miljoner medlemmar.

Bland TCO-förbundens medlemmar finns många olika yrkesgrupper, allt från civilekonomer, jurister, civilingenjörer och statsvetare till socionomer, sjuksköterskor, poliser och skådespelare. TCO är den fackliga centralorganisation vars förbund organiserar flest akademiker.

TCO-förbunden finns inom alla områden på arbetsmarknaden, inom såväl privat och offentlig sektor som inom tjänste- och tillverkningsindustrin. Fackförbunden har stora kunskaper och lång erfarenhet av de spelregler som gäller mellan anställda och arbetsgivare.

Vill du veta mer? Gå in på www.tco.se

